

Ljudsko šolstvo Trsta in njegove okolice.

Na bregovih lepe Adrije v najbolj skrajnem severovzhodnem zalivu jadranskega morja je najjimenitnejše trgovinsko-primorsko mesto mile naše avstro-ogerske monarhije. Z njim je združen teritorij „okraj“, to je dežela pod Trst spadajoča in po narodnosti povsem slovenska. Časom slednjih desetletij je „Trst z okolico“ mogočno narastel; o tem le te male številke: Leta 1758. je štelo mesto 6424 prebivalcev, leta 1809. že 23.009, leta 1810 — 29.908, leta 1812. — 26.000, leta 1825. — 40.000, leta 1830. — 42.913, leta 1857. — 64.096, leta 1869. — 70.274, l. 1880. — 74.544 in l. 1890. že 120.400 ter z okolico 157.600.

Šolstvo je v obćem razvito. V mestu je: c. kr. mornarska in kupćijska akademija, so razne kupćijske šole in c. kr. obrtnijsko-nadaljevalna šola. Država vzdržuje c. kr. višjo gimnazijo z nemškim poućnim jezikom in jednako c. kr. višjo realko ter c. kr. nemško deško in dekleško šolo. Mesto vzdržuje višjo gimnazijo in višjo realko z italijanskim poućnim jezikom, ter za vzgojo ženske mladine italijanski licej.

Na polji ljudskega šolstva omenimo še v mestu nekatere javne šole, ki imajo deloma pravico javnosti, deloma pa so povsem zasebne, tako: petrazredna ljudska šola družbe sv. Cirila in Metoda pri sv. Jakobu v Trstu, šestrazredna ljudska šola srbsko-ilirska, šestrazredna ljudska šola evangeljskega veroizpovedanja z nemškim učnim jezikom, šestrazrednica orientalsko-grška, šestrazrednica izraelitska itd.

Govoriti nam ni o potrebi ustanovitve slovenskih ljudskih šol v mestu, niti o potrebi pomnožitve slovenskega šolstva v okolici, tudi ne o nalogi države, kako bi zadostila jednim in drugim — marveć le podati gole, resnićne podatke o šolstvu v „mestu in njegovi okolici“, kolikor ga je bilo leta 1893./94. na raméh mestnih.*)

Municipij tržaški sam deli ljudske šole v 1. ljudske v mestu (scuole di città) in 2. okolićanske (scuole di campagna).

Koliko in kako je opravićeno to nazivanje, bilo bi bolj predmet politićno-poućljivemu listu, radi ćesar mi molćimo, molćati pa ne moremo, da iznova vidimo popaćeni pravopis naših slovenskih krajev. Pri tej priliki grajamo smešno to novotarenje, poprosimo pa ob jednem svoje rojake, da se vsaj oni pravilnih imen poslužujejo. Naj sledé tū nekatera imena naše okolice: Bovćed, Bāne, Bazovica, Bombelj, Bušelj, Bārkovlje, Čārbola, Čedaz, Dolenji Križ, Gróblja, Greta, Gropāda, Griža, Groćānica, Kadin, Kalónja, Katināra, Kalec, Kontovelj, Kokonelj, Muželja, Moklān, Općina, Padriće, Prosek, Ponćana, Rusólj, Rojān, Škorklja, Šćeden, Selevce, Trebiće, Terstenik, Tabor, Verdela, Vena . . . a oddaljili smo se na ovi naćin nekoliko od svojega pred-

*) Da v dotićni zaklad plaćuje tudi okolićan, je samo ob sebi umljivo.

meta, to pa le navidezno, kajti braniti se moramo povsod in vsikdar s pomočjo jezikoslovja in ravno v imenih je naša zgodovina. Če torej o omiki, o šolstvu govorimo, nehotè tudi govorimo o pravilno in nepravilno pisanih in tiskanih krajevnih imenih, ki pomenijo in značijo kraje, v katerih je šola ali za katere je šola.

Oglejmo si sedaj ljudsko šolstvo in sicer prvič v mestu. Tu je bilo leta 1893./94. dvanajst javnih ljudskih mestnih šol, na katerih se je poučevalo od 16. kimovca do 15. roznika. Povsod je bila italijanščina poučni jezik, mimo tega se je na višji stopinji poučevala nemščina kakor predmet, o slovenščini niti „duha ne sluha“. Šole so bile tako razvrščene:

1. Na „Stari cesti“, Barriera vecchia: šestrazredna deška in dekliška ljudska šola.
2. Na „Razvidu“, Belvedere: petrazredna deška in dekliška ljudska šola.
3. V „Sirotišnici“, Casa dei poveri: trirazredna mešana ljudska šola.
4. V „Novem mestu“, Città nuova: petrazredna deška in dekliška ljudska šola in trirazredna deška in dekliška meščanska šola.
5. V „Starem mestu“, Città vecchia: petrazredna deška in dekliška ljudska šola.
6. V ulici „Donadoni“ pri Rusólji: petrazredna dekliška in deška ljudska šola.
7. Pri „Ferrieri“, blizo sv. Jakoba: sedemrazredna deška in šestrazredna dekliška ljudska šola. Šola se s časom popolni v meščansko šolo.
8. V ulici „Giotto“, blizo mestne realke: petrazredna dekliška ljudska šola, trirazredna dekliška meščanska šola in šestrazredna deška ljudska šola.
9. V ulici „Giulia“ blizo Verdele: petrazredna deška in dekliška ljudska šola.
10. V starem Lazaretu, blizo c. kr. višje realke: šestrazredna dekliška in deška ljudska šola.
11. Pri sv. Andreji: štirirazredna mešana ljudska šola.
12. Pri sv. Jakobu: petrazredna dekliška in deška ljudska šola.

Poučevalo se je v 185 prostornih šolskih sobah in so posebno lepo okusno in pripravno zidana poslopja: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11 in 12. Učencev je bilo leta 1893./4. v deških šolah 5431 in v dekliških pa 5128, torej skupno 10.559; umrlo jih je tekom leta 64. Pred desetimi leti bilo je le 8876 šolskih otrok, tedaj v desetih letih 1683 več.

V mestnih ljudskih šolah, katere smo ravnokar našteali, bilo je 83 učiteljev in to 9 prvega, 54 drugega in 20 tretjega plačilnega reda, 88 učiteljic in sicer 10 prvega, 44 drugega in 34 tretjega reda. Dalje 10 stalno nameščenih veroučiteljev in 8 medčasno odredjenih katehetov,

8 izvanrednih pomočnikov za petje, ročna dela, telovadbo, 32 asistentov in asistentinj in 18 suplentov. Za meščanske šole bilo je sposobljenih 14 učiteljev in 15 učiteljic, za ljudske šole je imelo spričevalo sposobljenosti 183 učiteljev in učiteljic.

V okolici pa so bile leta 1893./94. te-le razmere:

Šolsko leto traja od 1. vinotoka do 31. mal. srpana.

1. Barkovlje: trirazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom in dvorazrednica italijanska. Vse to pod jednim vodstvom (Trije učitelji*) in tri učiteljice. Voditelj: Josip Mošetig; veronauk: župnik Ivan Černé. Učencev 147 in učenk 159, skupaj 306 in med njimi v slovenskih oddelkih 192 otrok.
2. Bazovica: dvorazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Jeden učitelj in jedna učiteljica. Voditelj: Josip Pertot; veronauk: župnik Ivan Vovk. Učencev 103 in učenk 105, skupaj 208.
3. Katinara: trirazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Dva učitelja in jedna učiteljica. Voditelj: Franc Martelanec; veronauk: župnik Franc Kosec. Učencev 105 in učenk 96, skupaj 201.
4. Verdela, sv. Ivan: štirirazredna deška in tudi dekliška ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Trije učitelji in pet učiteljic. Voditelj: Matej Masten; veronauk: kapelan Andrej Furlan. Učencev 193 in 186 učenk, skupaj 379.
5. Opčina: štirirazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Dva učitelja in dve učiteljici. Voditelj Anton Valentič; veronauk: kapelan Fran Krampergar. Učencev 138 in 143 učenk, skupaj 281.
6. Prosek-Kontovélj: štirirazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Dva učitelja in dve učiteljici. Voditelj: Josip Kozen; veronauk: župnika Ivan Martelanec in Nadrah. Učencev 130 in 148 učenk, skupaj 278.
7. Rojan: trirazredna ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom in trirazrednica italijanska; vse kakor jeden zavod. Šest učiteljev in tri učiteljice. Nekoliko razredov je po spolu razdeljenih. Voditelj: Štefan Klemencich; veronauk: župnik Tomaž Thaller in kapelan Josip Košir. Učencev 218 in 220 učenk, skupaj 438 in med njimi v slovenskih oddelkih 244 otrok.
8. Dolnji Križ: trirazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Dva učitelja in jedna učiteljica. Voditelj: Anton Chiargo; veronauk: župnik Grubissa. Učencev 129 in 100 učenk, skupaj 229. Leta 1894. ustanovila „Lega nationale“ v tem kraju

*) Pri učiteljih je vstet voditelj. Municipij imenuje voditelje meščanskih šol „direttore“, mestnih ljudskih šol „dirigente“ in okoliščanskih šol „regente“.

italijansko zasebno šolo z enim učiteljem in jedno učiteljico. Nasledki prihodnje leto!

9. **Ščeden:** štirirazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom in štirirazrednica z italijanskimi oddelki. Vse kakor jedna učilnica. Pet učiteljev in štiri učiteljice. Voditelj Ivan Sovich: veronauk: župnik Cavalich in kapelan Rud. Valentič. Učencev 251 in 226 učenk, skupaj 477 in med njimi v slovenskih oddelkih 284.
10. **Trébiče:** dvorazredna mešana ljudska šola s slovenskim poučnim jezikom. Jeden učitelj in jedna učiteljica. Voditelj Anton Požar; veronauk: duhovnik Anton Kocelj. Učencev 59 in 57 učenk; skupaj 116.

Leta 1893./94. se je na novo odprl v Katinari tretji razred in na Opčinah četrti razred; 1894/95 se razširi šola v Rojanu in v Ščednu. Lepih, prostornih, novih šolskih poslopij na deželi ni bilo. Poučevalo se je v 48 šolskih sobah. Vseh učencev v tržaški okolici je bilo 3211 in to 1637 dečkov in 1574 deklic; med letom je umrlo 45 otrok. V vseh šolah poučevala se je italijanščina kakor predmet. Skupno je bilo 22 stalnih učiteljev in to prvega plačilnega reda 10 in drugega 12; potem 3 podučitelji in 2 asistenta. Učiteljic je bilo prvega reda 10 in drugega 8, podučiteljic 5. Sposobljenih za ljudske šole je bilo 43 učiteljskih moči. Na vseh okoliščanskih šolah bili so tudi nadaljevalni tečajji, katerih se je udeležilo 110 mladenčev in 113 deklic. Tudi v okolici močno narašča število učencev in treba bo zdatne preosnove. Tako je bilo leta 1883./4. vsega skupaj 28 slovenskih razredov, 2 italijanska razreda za 2650 otrok, leta 1889./90. je bilo 34 slovenskih in 6 italijanskih razredov za 2897 otrok in leta 1893./4. pa 39 slovenskih in 9 italijanskih razredov za 3211 otrok.

Pristavimo še, da je na Greti in v Rojanu po jedno otroško zavetišče družbe sv. Cirila in Metoda in da je upati jednakega zavoda in slovenske jednorazrednice, ustanovljene po imenovanju družbi v zapuščenih Rusólji.

To nepristranski, strogo statistično-zgodovinski podatki, ki le povedó o šolstvu, kakoršno je; vsakdor jim lahko poda svojemu osebnemu okusu potrebno obleko.

— m —.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. (Konferencija.) (Dalje.) Pisanje. Pokončna pisava, ki se je lani gojila v 9 razredih, je bila letos uvedena že v 20 razredih. Nekateri so strastni privrženci njeni, drugi je ne marajo. Najbolje je ravnati po načelu: „In dubiis libertas“. Vsak naj ravna po svoji previdnosti, le menjavati se ne sme. Bili so časi, ko se je vsak razglasil za nazadnjaka, kdor je bil zoper pokončno pisavo, zdaj se je naše navdušenje nekoliko ohladilo, ko smo se prepričali, da mnogo učencev pokončno pisavo v višjih razredih sami